
**Iqtisodiyotning xalqaro
integratsiyasida xorijiy
investitsiyalarning o'рни va
ularning xalqaro harakatini
tartibga solish**

Reja:

- 5.1. Iqtisodiyotning xalqaro integratsiyasi mazmuni hamda milliy iqtisodiyotning rivojida uning xalqaro integratsiyasini ta'minlashning ahamiyati.
 - 5.2. Milliy iqtisodiyot xalqaro integratsiyalashuvining asosiy yo'nalishlari.
 - 5.3. Milliy iqtisodiyotni diversifikatsiyalash, modernizatsiyalash, raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlantirishda uning faol xalqaro integratsiyasini ta'minlashning xorij tajribalari.
 - 5.4. O'zbekistonda milliy iqtisodiyotning xalqaro integratsiyasiga qaratilgan davlat siyosatining asosiy maqsadi va yo'nalishlari.
 - 5.5. Iqtisodiyotning xalqaro integratsiyasida xorijiy investitsiyalar ishtirokini oshirishda xalqaro moliyaviy institutlarning tutgan o'рни va ularning hamkorlik aloqalari.
 - 5.6. Iqtisodiyotning xalqaro integratsiyasida xorijiy investitsiyalar harakatini tartibga solishning mazmuni, zarurligi va ahamiyati.
-

Xalqaro iqtisodiy integratsiya

- Xalqaro iqtisodiy integratsiya – bu milliy xo‘jaliklar (davlatlar) o‘rtasida o‘zaro ko‘p tomonlama barqaror aloqalarning rivojlanishi va mehnat taqsimoti negizida yuzaga kelgan mamlakatlarning iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy va madaniy jihatdan birlashuvi bo‘lib, ishlab chiqarish tarmoqlarining turli darajada va turli ko‘rinishdagi o‘zaro aloqadorligini ifoda etadi.
-

-
- Integratsiya - jahon mamlakatlari o'rtasida yangi tovarlar oqimini shakllantirish orqali "resurslar cheklanganligi" muammosini bartaraf etish yo'li.
 - Bu orqali jahon mamlakatlarida nisbatan serxarajat tovarlar ishlab chiqarishga chek qo'yilib, texnologik ayirboshlashni kengaytirish imkoniyatini beradi, ya'ni, ITTKIga xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi.
-

-
- Integratsiya - bu ishlab chiqarishni barqaror o'sishi, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy barqarorlik kabi maqsadlarga yengilroq va tezroq erishish imkoniyatini beradi.
 - Integratsiya - bu hududiy miqyosda sifat jihatdan yangi iqtisodiy muhitni yaratish yo'li orqali milliy xo'jalik komplekslarining o'zaro yaqinlashishi va bir-biriga kirib borishi jarayonidir.
-

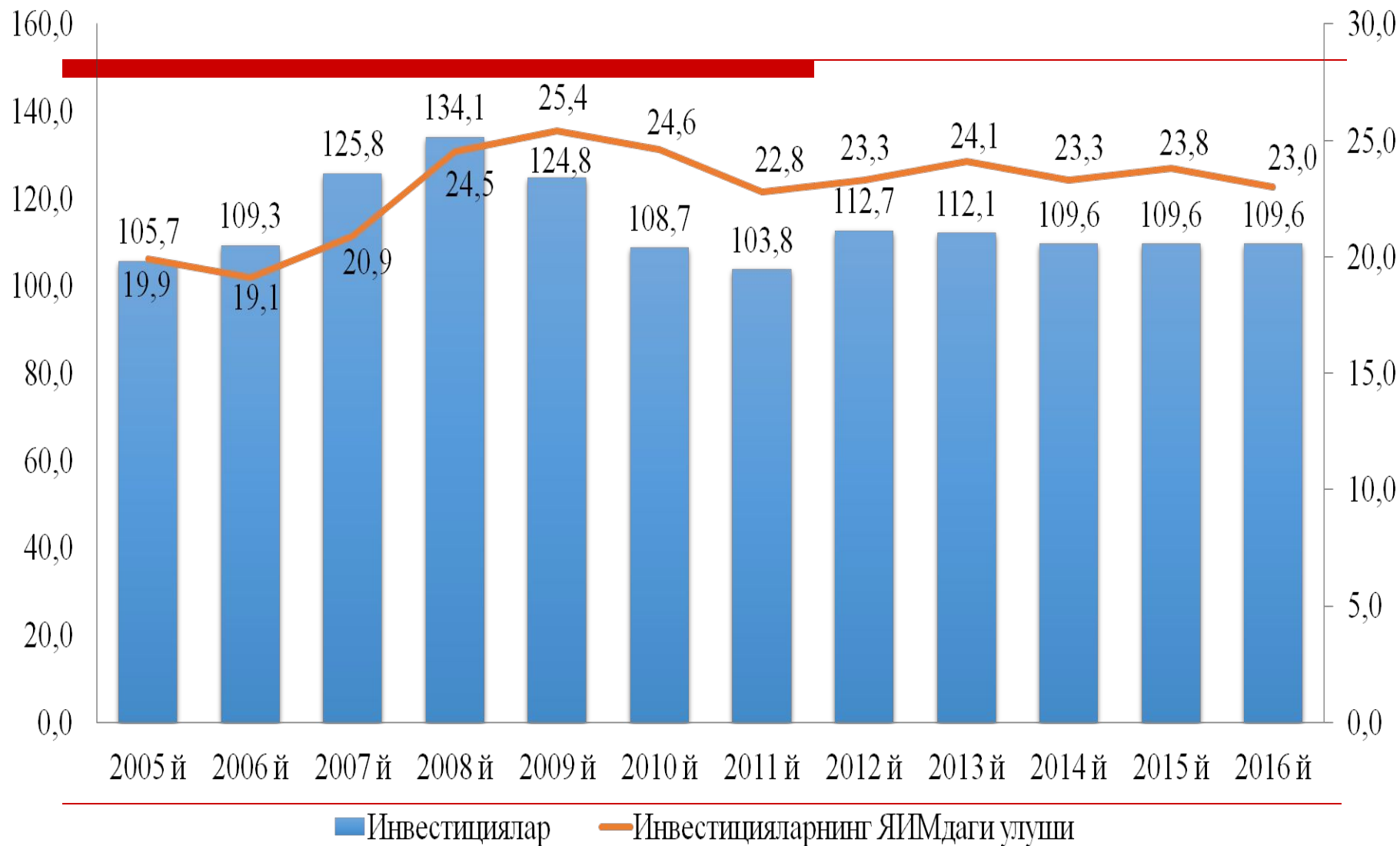
Xalqaro iqtisodiy integratsiya

- **Xalqaro iqtisodiy integratsiya** – *bu turli mamlakatlar iqtisodiy aloqalarining barqarorlashib, chuqurlashib rivojlanishi, ular xo'jaliklarining chambarchas birlashish jarayonlaridir.*
-

2016 йилда миллий иқтисодиётга **16,6** млрд. доллар инвестициялар сарфланган ва ушбу кўрсаткич 2015 йилга нисбатан **9,6** %га ўсди. Ўзлаштирилган хорижий инвестициялар ва кредитлар **11,3**%га ўсиб **3,7** млрд. долларни ташкил этди

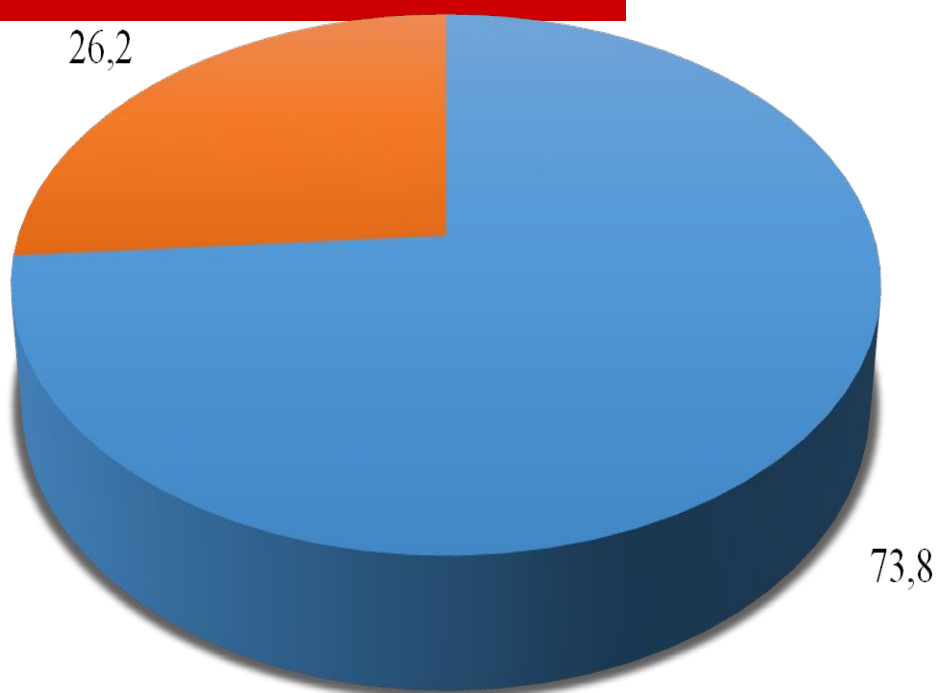

Инвестициялар ҳажмининг ўсиш сураъти, аввалги йилга нисбатан %да

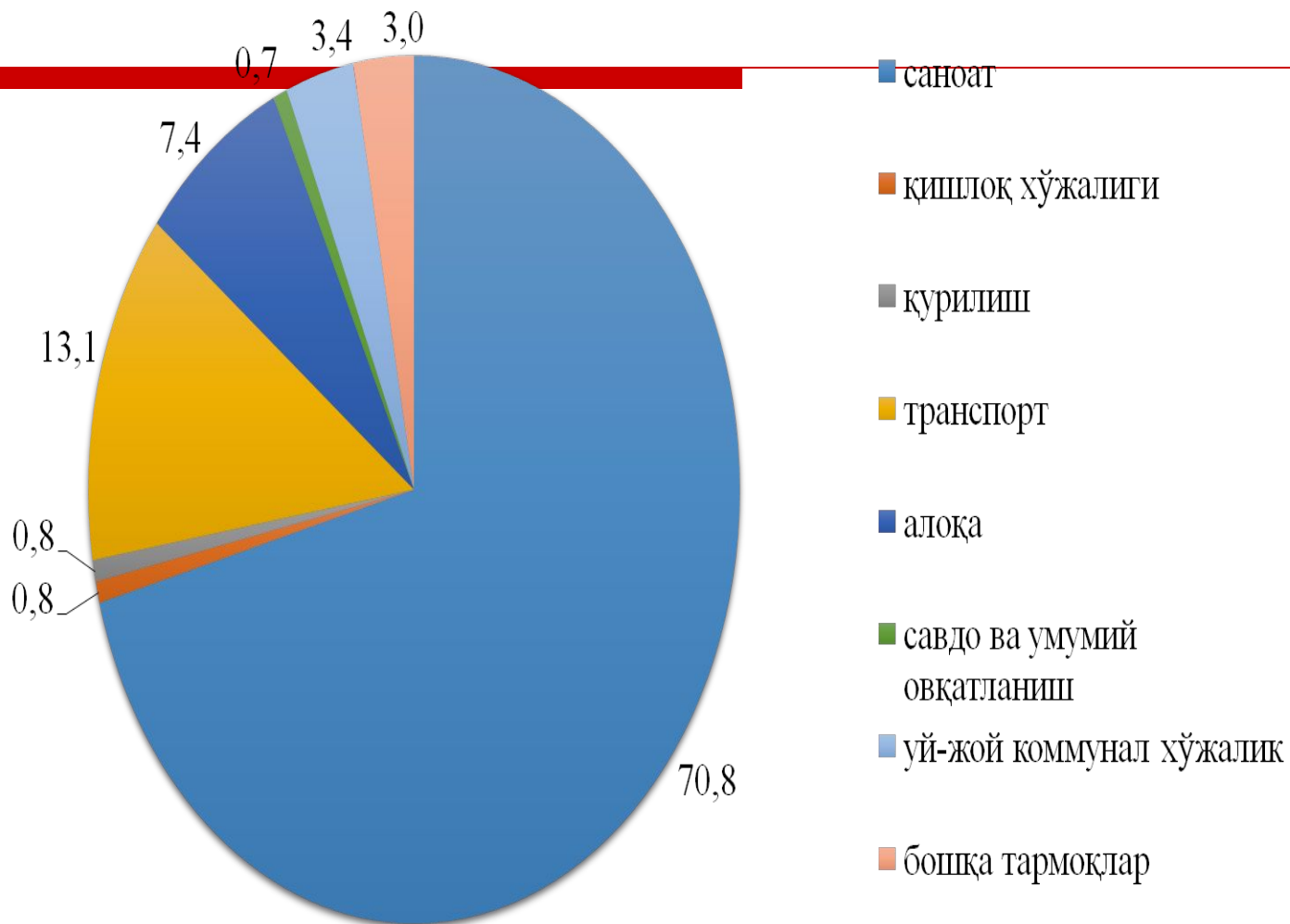
Ассосий капиталга киритилган чет эл инвестицияларининг турлари, 2015 й. (%)

- тўғридан-тўғри инвестициялар ва кредитлар
- ҳукумат кафолати остидаги инвестиция ва кредитлар

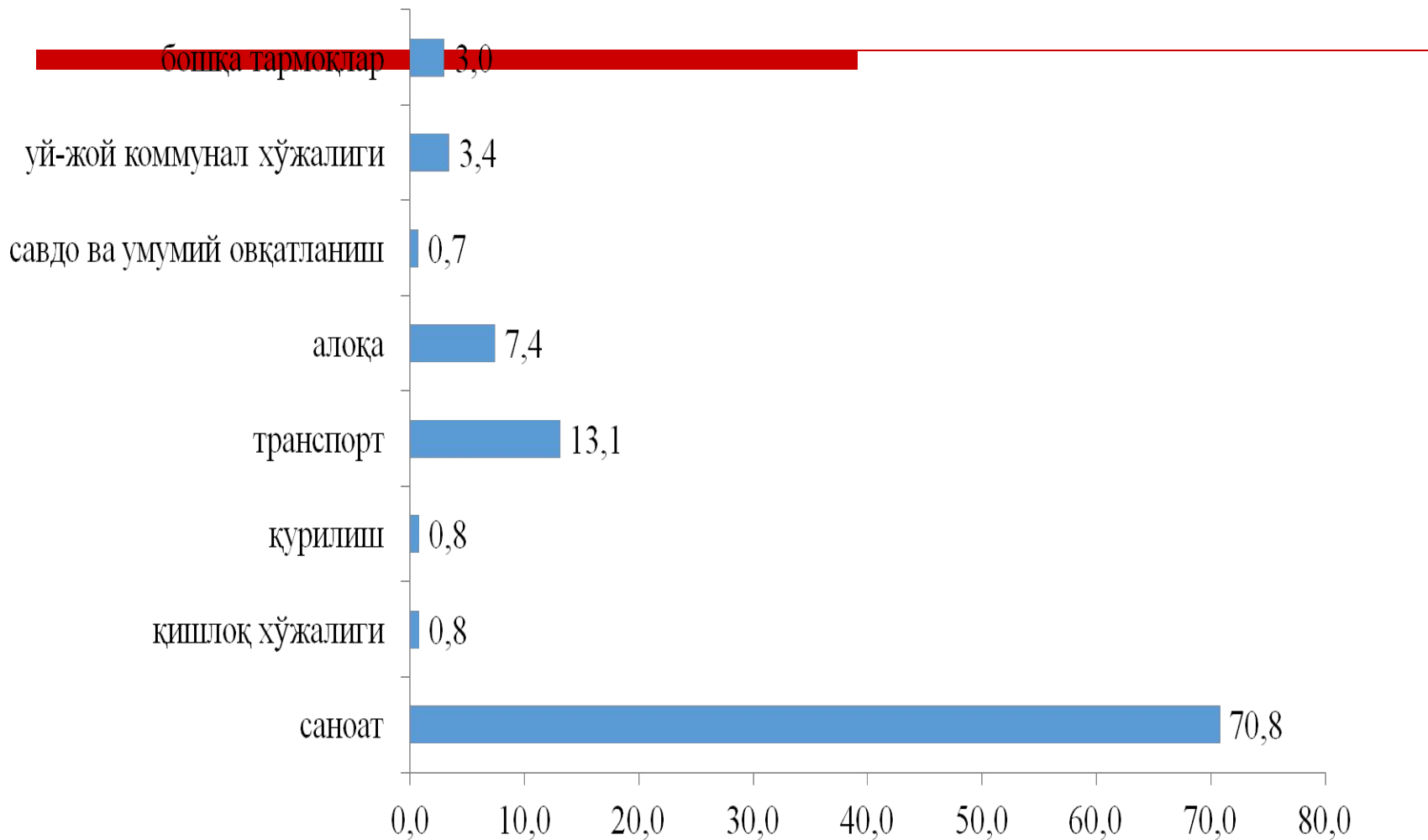

Иқтисодий тармоқлари бўйича асосий капиталга киритилган чет эл инвестициялари 2015 й (%)

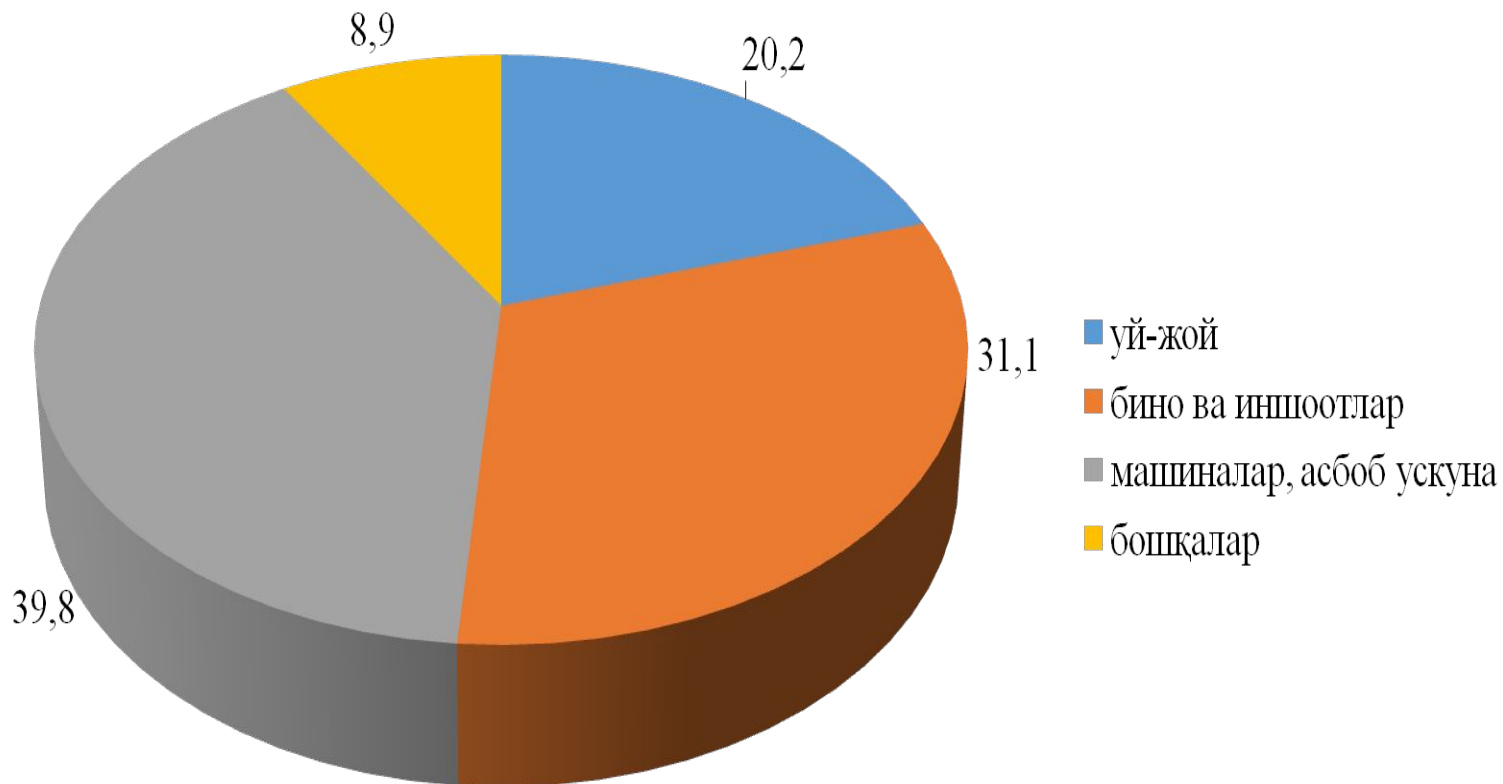

Иқтисодиёт тармоқлари буйича асосий капиталга киритилган чет эл инвестицияларининг таркиби, 2015 й. (%)

Асосий фондлар турлари бўйича асосий капиталга киритилган инвестициялар таркиби, 2015 й. (%)

The diagram features a central grey 3D box with the text 'Integratsion jarayonlar'. Below it are two red 3D boxes. The left box contains the text 'Mikro – TMKning tashkil etilishi orqali'. The right box contains the text 'Makro – iqtisodiy siyosatni davlatlararo muvofiqlashtirish siyosati'. A thick red horizontal bar is positioned above the central box, and a thin red horizontal line is positioned below the two bottom boxes. Vertical lines connect the top of the central box to the top of the two bottom boxes.

Integratsion jarayonlar

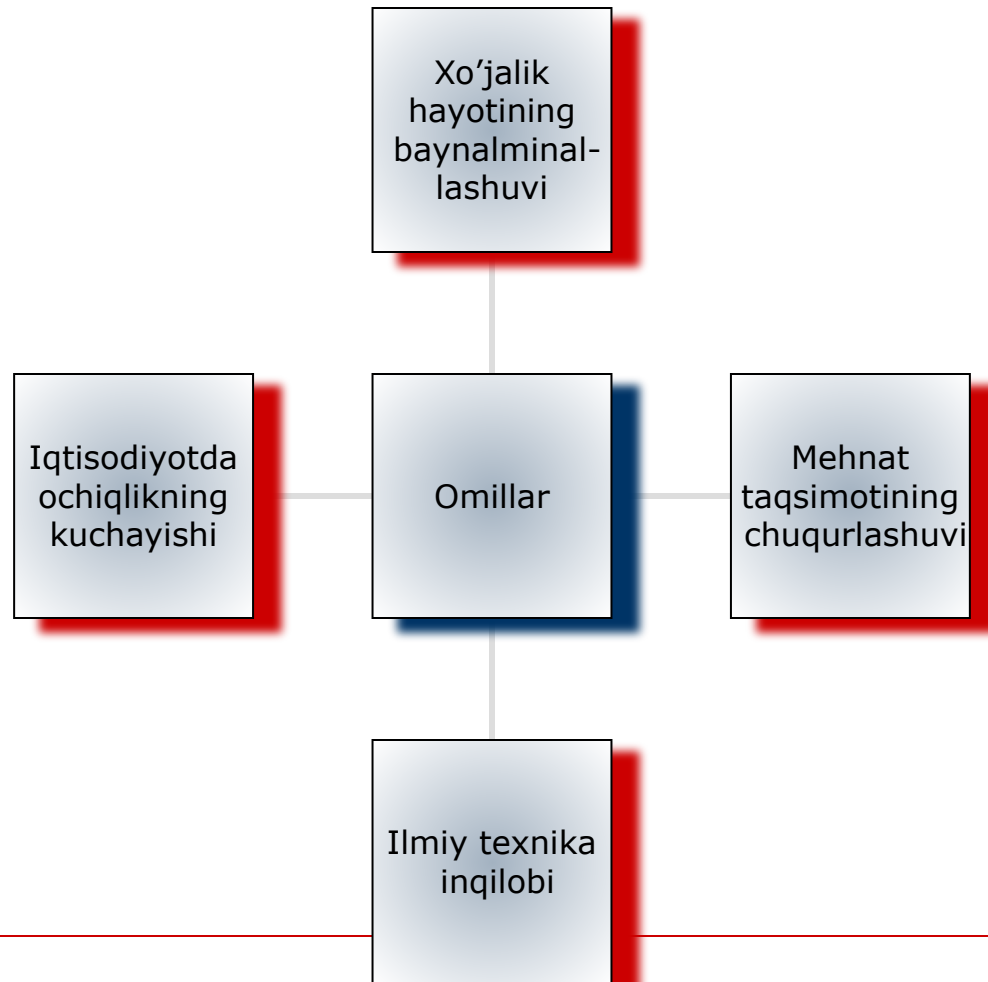
Mikro –
TMKning tashkil
etilishi orqali

Makro –
iqtisodiy siyosatni
davlatlararo
muvofiqlashtirish siyosati

Mikro va makro miqyosdagi integratsion jarayonlar

- Mikro miqyosdagi integratsion jarayonlar bir-biriga hududiy jihatdan yaqin joylashgan mamlakatlarning xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning kapitallarini o'zaro ta'sir doirasi orqali amalga oshiriladi. Ya'ni, ushbu davlatlar o'rtasida integratsion jarayonlar iqtisodiy bitimlar tizimining shakllanishi, kichik shahobchalar, sho'ba korxonalar tashkil etilishi orqali yuz beradi. Tashkil topgan korxonalar va firmalar o'rtasidagi o'zaro iqtisodiy aloqalarning tez rivojlanishi tovar almashuvini, xizmat sohaslarini, kapital va ishchi kuchining mamlakatlararo erkin harakatini ta'minlashga, ijtimoiy – iqtisodiy va ilmiy-texnologik, tashqi iqtisodiy va mudofaa, moliyaviy va valyuta sohasida yagona siyosatni o'tkazish zaruriyati tug'iladi. Yagona valyuta va moliyaviy fondlar, infratuzilmalar va umumiy davlatlararo boshqaruv organlariga ega bo'lgan iqtisodiy majmualar yaratiladi.
 - Makro miqyosdagi integratsion jarayonlar davlatlararo darajada integratsiya davlatlar iqtisodiy birlashmalarining shakllanishi hamda iqtisodiy siyosatlarning kelishuvi asosida amalga oshadi.
-

Iqtisodiy integratsion jarayonlar asosidagi omillar:

Iqtisodiy integratsion jarayonlar asosidagi omillar:

Xo'jalik hayotining yanada baynalminallashuvi

- **Baynalminallashuv** – bu jahon xo'jaligining bir necha sub'ektlari o'rtasidagi o'zaro aloqalarni o'rnatilishi va rivojlanishining dastlabki bosqichidir.
 - Jahon iqtisodiyotida xo'jalik hayotining barqaror rivojlanishi, takror ishlab chiqarishning milliy xo'jaliklar doirasidan chetga chiqish jarayonini aks ettiradi (eng avvalo, xalqaro mehnat taqsimoti asosida). Jahon xo'jaligi baynalminallashuvining o'sishi va rivojlanishida TMKlarning ta'sir doirasi kattadir. YuNKTAD ma'lumotiga ko'ra hozirgi kunda jahonda 40 mingdan ortiq TMKlar va ularning 270 mingdan ortiq shaxobchalari va sho'ba korxonalari faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Jahondagi 500 dan ortiq eng yirik korporatsiyalarning 1/3 qismi esa AQShga tegishlidir.
-

Xalqaro mehnat taqsimotining chuqurlashuvi

- Jahon xo'jaligida xalqaro iqtisodiy integratsiyaning rivojlanish jarayonlarini ikkinchi omili - xalqaro mehnat taqsimoti tuzilmasidagi chuqur o'zgarishlardir (bu asosan ITI ta'sirida yuz beradi). Xalqaro mehnat taqsimoti atamasi, bir tomondan, mamlakatlarning ma'lum bir maxsulotlar ishlab chiqarishiga ixtisoslashuvini bildirsa, ikkinchi tomondan, ishlab chiqarish majburiyatlarning firma ichida va firmalararo taqsimlanishida o'z ifodasini topadi.
-

Umumjahon ahamiyatga ega bo'lgan ilmiy-texnika inqilobi (ITI)

- Umumjahon ahamiyatga ega bo'lgan ilmiy-texnik inqilobning hozirgi bosqichi baynalmillashuvni ham bozor, ham ishlab chiqarish sohasini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishda muhim rol o'ynamoqda. ITI tashqi iqtisodiy aloqalarning ijtimoiy takror ishlab chiqarishdagi rolini oshishini ta'minlovchi muhim omildir. Xullas, ITIning rivojlanishi u yoki bu mamlakatda alohida bir ajralgan holda to'laqonli rivojlanib bora olmaydi.
-

Milliy iqtisodiyotda ochiqlik darajasini kuchayishi

- Jahon xo'jaligida mamlakatlarning iqtisodiy aloqalarga yanada chuqurroq kirib borishida milliy davlatlar iqtisodiyotining ochiqlik darajasi muhim rol o'ynamoqda. Turli mamlakatlarga tegishli firmalarning kooperatsiyalashuvi natijasida ishlab chiqarish va investitsiyalar sohasida yirik xalqaro muammolar kelib chiqmoqda. Milliy davlatlarda ochiq iqtisodiyotning shakllanishida eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishini rag'batlantirish ishlari bo'yicha olib borilayotgan tashqi iqtisodiy strategiyasi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunda, albatta xorijiy mamlakatlardan kapital va ilmiy - texnologiyalar, malakali kadrlarning kirib kelishiga imkon beruvchi xuquqiy asoslarni yaratilishi ham katta ahamiyatga ega bo'ladi.
-

Xalqaro iqtisodiy integratsiya:

- jahon mamlakatlarida ro'y berayotgan chuqur xo'jalik va ijtimoiy-siyosiy birlashuv sohasidagi jarayonlar;
 - mustahkam iqtisodiy o'zaro aloqadorlik;
 - milliy xo'jalikdagi mehnat taqsimoti;
 - turli daraja va shaklda ro'y berayotgan ishlab chiqarishdagi o'zaro iqtisodiy hamkorliklar tushuniladi.
-

-
- Xalqaro iqtisodiy integratsion jarayonlar natijasida bir butun valyuta birligiga, moliyaviy byudjetga, davlatlararo yoki millatlararo boshqaruvga asoslangan mintaqaviy xo'jalik tarmoqlar tashkil topishi mumkin (EI tashkiloti, NAFTA, Osiyo-Tinch okeani mintaqasi davlatlari kabi).
 - Xalqaro iqtisodiy integratsiyaning eng oddiy ko'rinishlaridan biri, savdo sohalarida **erkin iqtisodiy zonalarni** tashkil topishi bo'lsa, iqtisodiy integratsiyaning murakkab ko'rinishlaridan biri esa tashqi savdo tariflari asosida muhim rol o'ynayotgan **bojxona ittifoqlarini** vujudga kelishidir.
-

Xalqaro iqtisodiy integratsion jarayonlar natijasidagi qulayliklar:

- xo'jalik sub'ektlarini ko'plab resurslar bilan (mehnat va yangi texnik-texnologik materiallar) ta'minlash bilan bir vaqtda jahon bozorlariga mos, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkonini beradi;
 - xalqaro iqtisodiy integratsion jarayonlarda qatnashuvchi barcha davlatlarni iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy va madaniy jihatidan bir-biriga yaqinlashtiradi; a'zo davlatlarni dunyo mamlakatlari tomonidan ruy berishi mumkin bo'lgan turli to'siq va raqobatdan himoya qiladi;
 - xalqaro iqtisodiy integratsion jarayonlarda ishtirok etuvchi davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy va madaniy muammolarni hal etish imkoniyatini beradi. Shunday qilib, xalqaro iqtisodiy integratsion jarayonlarni borishi iqtisodiy rivojlanish va yuksalishdan orqada qolayotgan mintaqalarni, rayonlarni rivojlanishiga, xalqaro mehnat bozorlaridagi ahvolni yaxshilanishiga, iqtisodiy kam ta'minlangan aholini esa iqtisodiy ta'minotini yaxshilanishiga imkon tug'diradi.
-

Milliy iqtisodiy integratsiya afzalliklariga quyidagilar kiradi:

- - mineral, qishloq xo'jaligi va energetika xom ashyosining barcha turlari bilan mintaqaning to'liq o'zini o'zi ta'minlashi; birgalikdagi qudratli eksport salohiyati;
 - - kooperatsiya va qo'shma investitsiyalar asosida raqobatbardoshli mahsulot ishlab chiqarishni tashkil etish imkonini beruvchi jami ishlab chiqarish salohiyati;
 - - ta'lim darajasining yuqoriligi va ish kuchining past qiymati bilan xarakterlanadigan mehnat resurslari;
 - - bir tomondan, Rossiya va Yevropa bilan, ikkinchi tomondan, Sharq mamlakatlari o'rtasidagi qulay jug'rofiy-siyosiy mavqei;
 - - suv resurslaridan va boshqa tabiiy resurslardan birgalikda oqilona foydalanish, ekologik xavfsizlikka erishish imkoniyati.
-

-
- Respublika tashqi siyosatini amalga oshirishning asosiy tamoyillari teng huquqlilik va o'zaro manfaatdorlik negizida qurilsa, uning qoidalari ikki tomonlama va ko'p tomonlama shartnoma munosabatlarida o'zaro manfaatli aloqalar o'rnatish, xalqaro iqtisodiy ittifoqlar doirasidagi hamkorlikni chuqurlashtirishga asoslanadi.
 - O'zbekistonning xalqaro mehnat taqsimoti va jahon xo'jalik aloqalarida ishtirok etishning asosi ochiq turdagi iqtisodiyotni vujudga keltirishdir. Shu sababli respublikamiz mustaqillikka erishgandan keyin qisqa davr ichida 80 dan ortiq davlat bilan diplomatiya munosabatlarini o'rnatdi, dunyoning 20 dan ortiq davlatida diplomatiya elchixonalarini ochdi, ko'pgina xalqaro tashkilotlar – BMT iqtisodiy muassasalari, Jahon banki, Xalqaro valyuta fondi, Iqtisodiy taraqqiyotga ko'maklashuvchi tashkilot kabi boshqa xalqaro moliyaviy-iqtisodiy tashkilotlarga a'zo bo'lib kirdi.
-

-
- O'zbekistonning jahon xo'jaligiga integratsiyalashuvi jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari to'g'risida to'xtalib, Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov shunday degan edi:
 - "Integratsiya haqida gapirar ekanmiz, manfaatlar birikuvining xilma-xil mexanizmlari va shakllari hamda integratsiya turlari mavjudligiga asoslanamiz. Bunga sherikchilik va hamkorlik qilishga intilayotgan mamlakatlarning boshlang'ich shart-sharoitlari turlichaligi sababdir. O'zbekiston bir vaqtning o'zida turli darajalarda – dunyo miqyosida va mintaqa ko'lamida – integratsiya jarayonlarida qatnashsa-da, ammo bir muhim qoidaga: bir davlat bilan yaqinlashish hisobiga boshqasidan uzoqlashmaslikka amal qiladi. Shu sababli O'zbekistonning jahon hamjamiyatidagi integratsiyalashuvi serqirra jarayondir".
-

-
- Bugungi kunda O'zbekistonning jahon xo'jaligiga integratsiyalashuvi ko'p darajali tizim sifatida amal qilib, uni quyidagi beshta darajaga ajratish mumkin:
 - *global;*
 - *transkontinental;*
 - *mintaqalararo;*
 - *mintaqaviy;*
 - *mahalliy.*
-

-
- O'zbekistonning **global darajada** amalga oshiriluvchi strategik integratsion vazifasi – bu mamlakatdagi barcha xo'jalik sub'ektlarining tashqi bozor bilan o'zaro aloqasini ta'minlash uchun teng huquqli va milliy manfaatlarga mos keluvchi shart-sharoitlarni yaratish asosida uning xalqaro valyuta-moliya va savdo mexanizmlariga bevosita qo'shilishidir. O'zbekistonning BMT, Yevropada xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti (OBSE), Yevropa hamjamiyati, Jahon banki, Xalqaro valyuta fondi, Iqtisodiy hamkorlik tashkiloti (EKO) kabi tashkilotlar faoliyatidagi faol ishtiroki uning jahon xo'jaligiga yanada kengroq integratsiyalashuvini ta'minlaydi.
-

-
- O'zbekistonning **transkontinental darajada** amalga oshiriluvchi integratsion vazifasi – bu xalqaro transosiyo *Iqtisodiy xamkorlik tashkiloti* (EKO) doirasidagi o'zaro aloqalarni yanada kuchaytirishdan iborat. Bu tashkilot 1992 yilda tashkil etilgan bo'lib, o'z ichiga Osiyo qit'asining 10 ta davlati (Turkiya, Eron, Pokiston, Afg'oniston, O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston va Ozarbayjon)ni oladi. Uning asosiy maqsadi – xo'jalikning transport, kommunikatsiyalar, sanoat, qishloq xo'jaligi, savdo, turizm, ishchi kuchi resurslarini rivojlantirish kabi sohalarida mintaqaviy va xalqaro iqtisodiy hamkorlikni yo'lga qo'yishdan iborat.
-

-
- O'zbekistonning **mintaqalararo darajada** yangi mustaqil davlatlar – MDH mamlakatlari bilan integratsiyaga kirishadi. O'zbekiston birinchilar qatorida MDHni tashkil etish g'oyasini qo'llab-quvvatladi, uning tashkilotchilari tarkibiga kirdi, integratsion va kooperatsion aloqalarini mustahkamlash hamda uning Xalqaro iqtisodiy qo'mita (MEK), Davlatlararo bank (MGB), MDH Statistika qo'mitasi kabi institutsional tuzilmalarini shakllantirishda faol ishtirok etmoqda.
-

-
- O'zbekistonning **mintaqaviy darajadagi** integratsiyasi – bu umumiy tarixga, yagona madaniy an'analarga, o'xshash turmush tarzi va mentalitetga ega bo'lgan qardosh xalqlarni birlashtiruvchi Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash va rivojlantirishdan iborat. Bunday integratsion aloqaning aniq shakli sifatida 1992 yilning yanvar oyida tashkil etilgan *Markaziy Osiyo mintaqaviy hamkorligi* (TsARS) tashkil etildi.
 - Yana bir istiqbolli, kuchli salohiyatga ega bo'lgan mintaqaviy birlashmalardan biri – *Shanxay hamkorlik tashkiloti* (ShOS)dir. Bu tashkilot 2001 yilning 15 iyunida oltita – O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Rossiya va Xitoy mamlakatlari hamkorligida tashkil etildi.
-

Модернизация

- “Модернизация – ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар (иш ва хизматлар) рақобатбардошлигини оширишга йўналтирилган ишлаб чиқаришни технологик янгиланиш жараёнидир.
- У корхоналарнинг технологик қолоқлигини бартараф этиш воситаси бўлиб, меҳнат, моддий ва хом ашё ресурсларидан самарали фойдаланиш даражасига кескин таъсир кўрсатади. Модернизация, техник ва технологик янгилаш натижалари юқори технологик, рақобатбардош ишлаб чиқаришнинг жадал ривожланиш шартини белгилаб беради”.

Диверсификация

- *Диверсификация лотинча (diversificatio) дан олинган бўлиб, ўзгартириш, хилма-хиллик деган маънони беради.*
 - Диверсификация - бу ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ассортименти, яъни турини кўпайтириш, янги истеъмол бозорларини излаб топиш, ишлаб чиқаришнинг янги кўринишларини ўзлаштириш. Бундан кўзланган асосий мақсад эса ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, иқтисодий фойда кўриш, инқироз хавфининг олдини олиш ҳисобланади.
-

-
- Маълумотларга кўра, айти вақтда жаҳонга ўзининг мобиль телефонлари билан машҳур бўлган «Nokia» компанияси ўз фаолиятини қоғоз ишлаб чиқаришдан бошлаган. Кейинчалик резина маҳсулотлари тайёрлаш йўлга қўйилган. Вақт ўтиб, кабель ишлаб чиқариш ҳам ўзлаштирилган. XX асрнинг 90-йилларига келибгина компания электроника маҳсулотлари ишлаб чиқаришни бошлаган. Мутахассисларнинг фикрича, «Nokia» ҳозирги мавқеига пухта ўйланган диверсификация стратегияси орқали эришган.
-

Tashqi iqtisodiy aloqalarni o'rnatishda quyidagi diversifikatsion tamoyillarga e'tibor qaratish ijobiy samara berishi mumkin:

- - tashqi iqtisodiy aloqalarni iloji boricha ko'proq va mintaqaviy jihatdan turlicha bo'lgan mamlakatlar bilan o'rnatish lozim;
 - - eksport tarkibini turlicha mahsulotlar tashkil etishi lozim;
 - - bir xil turdagi maxsulot yoki xizmatni bir vaqtning o'zida jahonning turlicha qit'alarida joylashgan davlatlarga eksport qilish lozim;
 - - iqtisodiyot uchun zarur bo'lgan import mahsulotlari ham eksport siyosatida amal qiladigan tamoyil sifatida amalga oshirilishi lozim;
 - - jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuv jarayonini tashkil etishda turli mamlakatlar tajribasini o'zimizni sharoitga moslashtirgan holatda amalga oshirish lozim.
-

Iqtisodiy integratsiyaning asosiy shakllari:

- ❑ **1. Erkin savdo hududi.**
 - ❑ Uning doirasida qatnashuvchi mamlakatlar o'zaro savdo to'siqlarini bekor qiladilar, lekin ularning har ikkalasi uchinchi mamlakatlarga nisbatan savdo to'siqlarini buzmaydi. Bunday hududda qatnashuvchi mamlakatlar chegaralaridagi bojxona nazorati saqlab qolinishi kerak.
 - ❑ Uning maqsadi - qo'shni qatnashchi mamlakatlarning sustroq bojxona to'sig'i orqali uchinchi mamlakatlardan hududga kirib keluvchi import mollar uchun soliq undirish yoki uni ta'kiklashdan iborat
-

Iqtisodiy integratsiyaning asosiy shakllari:

□ **2. Bojxonalar ittifoqi.**

- Bunda qatnashchi mamlakatlar o'zaro savdoda barcha cheklanishlarni bartaraf etibgina qolmay, tashqi savdo to'siqlarining yagona tizimini ta'sis etadilar. Bu bilan ichki chegaralarda bojxona xizmatini saqlash zaruriyatini soqit qiladilar. Evropa ittifoqi (EI) bojxona ittifoqiga misoldir. Evropa ittifoqiga 1958 yilda asos solingan bo'lib, 1993 yilga kelib u G'arbiy Evropadagi 12 mamlakatni birlashtirdi. Bu uyushmaninig asosiy vazifasi ishtirokchi mamlakatlar doirasida resurslar, tovarlar va xizmatlar xarakatini milliy chegaradan xoli ravishda erkin ko'chib yurishini ta'minlash, umummiy bozorni vujudga keltirish, bozor vositasida tovarlarni davlatlararo taqsimlab, aholi talab-ehtiyojini qondirishdir.
-

Iqtisodiy integratsiyaning asosiy shakllari:

□ **3. Umumiy bozor.**

- Uning doirasidagi qatnashchilar savdodan tashqari ishlab chiqarish omillarining barchasini bemaolol ko'chirish (ishchi kuchi va sarmoya migratsiyasi) erkinligiga ham ega bo'ldilar. Bunga yana o'sha Evropa iqtisodiy ittifoqi yoki Evropa umumiy bozori misol bo'la oladi. Uning hozirgi rasmiy nomi - Evropa ittifoqidir.
-

Iqtisodiy integratsiyaning asosiy shakllari:

- ❑ **4. To'la iqtisodiy ittifoq.**
 - ❑ Bunda qatnashchi mamlakatlar o'z iqtisodiy siyosatlarini, shu jumladan, pul, soliq va ijtimoiy siyosatni, shuningdek, savdoga hamda ishchi kuchi va sarmoya oqimiga taalluqli siyosatni bir xillashtiradi.
-

- Jahon xo'jaligida har qanday davlat, u hoh kichik hoh katta bo'lsin, iqtisodiy integratsiyasiz tez rivojlana olmaydi. Buni jahonning ko'pgina davlatlari o'z tajribalarida isbotlashdi. O'zbekiston Respublikasining siyosati ham yuqoridagilarga erishishdir. Chunki iqtisodiy integratsiya mamlakatimiz iqtisodiyotiga bevosita ta'sir etadi. Jumladan:
 - - tovar, kapitallar, xizmatlar erkin xarakat qiladi;
 - - raqobat kuchayadi;
 - - ishlab chiqarishda samaradorlik ortadi;
 - - sifatli va arzon tovarlar ishlab chiqariladi;
 - - iste'molchilarning talabi ortib boradi;
 - - taklif qilinadigan tovarlarning nomenklaturasi ortadi;
 - - bozorlarning rivojlangan shakllari paydo bo'lib, umumiy bozorlar tashkil qilinadi;
 - - ishsizlik darajasi pasayadi;
 - - milliy iqtisodiyotdagi farqlar yo'qolib boradi;
 - - yangi va kuchli umumiy iqtisodiyot shakllanadi;
 - - milliy iqtisodiyot rivojlanib boradi;
 - - kishilarning turmush farovonligi yaxshilanadi va x.k.lar.
-

-
- Iqtisodiy integratsiya bir tomondan, yangi texnologiyalardan xorijiy sarmoyalardan foydalanish orqali milliy iqtisodiyotni tezda oʻstirishga koʻmaklashsa, boshqa tomondan, Oʻzbekistonning boy resurslari va ishlab chiqarish imkoniyatlarining jahon xoʻjaligiga koʻshilishi, uning umumjahon iqtisodiy imkoniyatlarini kuchaytiradi.
 - Integratsiya – Oʻzbekiston Respublikasining jahon xoʻjaligi tizimiga kirib borishini tezlashtiradi. Shuning uchun ham Oʻzbekiston iqtisodiyotida xalqaro iqtisodiy integratsion jarayonlarning borishi muhim oʻrin tutmoqda.
-

-
- Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига кириб бориши БМТнинг республикада амалга ошираётган иқтисодий, таълим, соғлиқни сақлаш, маданият, фан соҳаларида амалга оширилаётган лойиҳаларида ҳам намоён бўлади. Европа Иттифоқига аъзо бўлган мамлакатлар билан иқтисодий ва савдо соҳасидаги ҳамкорлик, НАТОнинг «Тинчлик йўлидаги шериклик» дастурида мамлакатимиз иштироки унинг жаҳон хўжалиги қўшилишнинг навбатдаги йўналишидир.
 - Ўзбекистоннинг Халқаро валюта фонди ва жаҳон банки билан ҳамкорлиги ташқи иқтисодий фаолиятини амалга оширишдаги навбатдаги йўналишдир. Бу йўналишда ХВФ билан тизимли қайта қурилишларни маблағ билан таъминлаш, тизимли ва макроиқтисодий сиёсат соҳасидаги тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш дастурлари мақулланди.
-

Халқаро молия институтларининг инвестиция сиёсати

Халқаро инвестиция оқимлари ҳаракатини эркинлаштиришга қаратилган халқаро тартибга солиш чора-тадбирлари тизими

сий
даст
акла

Хорижий инвестициялар бўйича икки томонлама, кўп томонлама, минтақавий ва интеграцион гуруҳларнинг халқаро инвестицион шартномалари

сий
хусу
сият

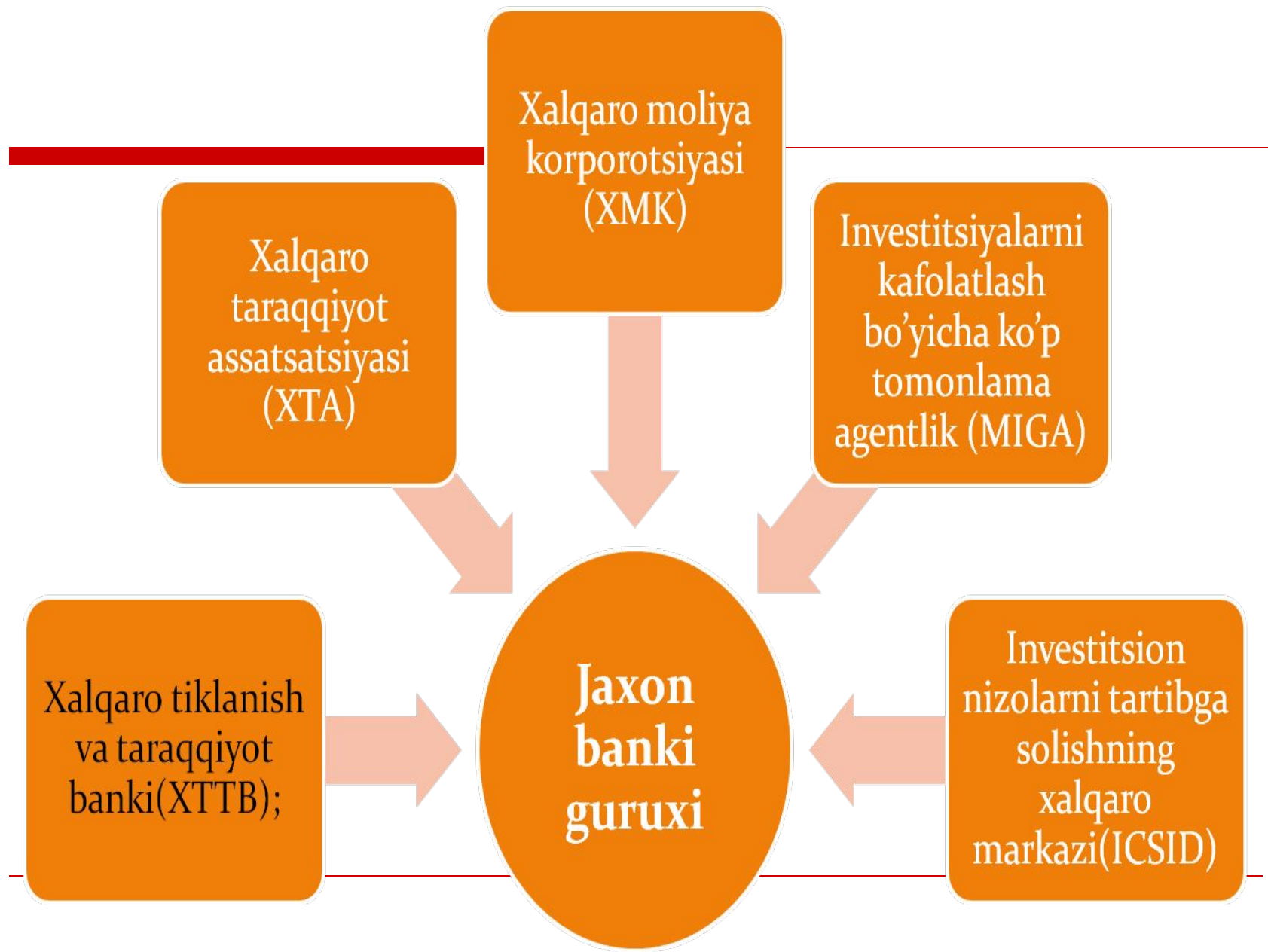
Халқаро инвестицион жараёнларда қатнашувчи аксарият аъзо мамлакатларнинг манфаатларини кафолатловчи ягона нормаларга асосланган инвестицион ҳудудни шакллантиришга қаратилган кўп томонлама шартномалар ҳал қилувчи ўрин

Таш
агал
қил
ий
шак
лла

Халқаро валюта фонди (ХВФ)
Умумжаҳон банки гуруҳи
Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (ИХТТ)
Европа тикланиш ва тараққиёт банки (ЕТТБ)
Осиё тараққиёт банки (ОТБ)
Ислом тараққиёт банки (ИТБ)

Xalqaro valyuta fondi

- Xalqaro valyuta fondi (XVF) 1945 yilda tashkil etilgan. XVFning maqsadi a'zo mamlakatlar valyuta-moliya siyosatini muvofiqlashtirish, to'lov balansini tartibga solish va valyuta kursining barqarorligini qo'llab-quvvatlash uchun qarz berish hisoblanadi. Buning uchun fond to'lov balansida qiyinchiliklar sezayotgan o'z a'zolarini moliyalashtiradi, ularning xo'jalik yuritish usullarini yaxshilashga qaratilgan texnik yordam ko'rsatadi.
-

Xalqaro moliya korporatsiyasi (XMK)

Investitsiyalarni kafolatlash bo'yicha ko'p tomonlama agentlik (MIGA)

Investitsion nizolarni tartibga solishning xalqaro markazi (ICSID)

Jaxon banki guruxi

Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki (XTTB)

Xalqaro taraqqiyot assotsiatsiyasi (XTA)

Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki

- ***Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki (XTTB)*** — Umumjahon banki guruhining asosiy tashkiloti bo'lib, o'rta va kam daromadli, to'lov qobiliyatiga ega mamlakatlar hukumatlariga qarz beradi. XTTB 1944 yilda tashkil etilgan va hozirda a'zo mamlakatlar soni 186tani tashkil etadi.
 - ***XTTBning maqsadi*** — a'zo-mamlakatlar iqtisodiyotini qayta tiklashga va rivojlanishiga kapital qo'yilmalar berish, investitsiyalarni jalb etishni rag'batlantirish orqali qo'llab-quvvatlash, to'lov balansi muvozanatini ta'minlashga qaratilgan qarz berishdan iborat.
 - XTTB a'zo mamlakatlarga hukumat kafolati asosida qarz beradi. Qarzni odatda 10-15 yil muddatga 5 yil imtiyozli davr bilan ajratiladi. XTTBning foiz stavkasi har 6 oyda o'zgaradi va o'rtacha 7% atrofida belgilanadi. Yirik taraqqiy etgan mamlakatlar, xususan, bankning 5 ta eng yirik aksionerlari qarz olishi mumkin emas.
-

Jahon bankining O'zbekistonda amalga oshirgan yirik loyihalari, mln.dol.

Loyihalar nomi	Loyiha hajmi
Salomatlik-2	39,48
Drenaj, irrigatsiya va tuproq hosildorligini oshirish	74,55
Buxoro va Samarqand shaharlarida ichimlik suvi ta'minotini yaxshilash	40,0
Qishloq xo'jalik korxonalarini qo'llab quvvatlash	36,14
Farg'ona vodiysida suv resurslarini boshqarish	65,54

Xalqaro taraqqiyot assotsiatsiyasi

- ***Xalqaro taraqqiyot assotsiatsiyasi (XTA)*** — 1960 yilda tashkil etilgan bo'lib, unga a'zo mamlakatlar soni 169 tani tashkil etadi. XTA uzoq muddatga foizsiz, kredit ko'rinishida qarz va deyarli bozor shartlari bo'yicha qarz olish imkoniga ega bo'lmagan dunyoning eng past daromadli 82ta mamlakatlariga grantlar beradi. XTA kredit operatsiyalarini donor mamlakatiga badallari, XTTBning sof foydasini o'tkazish, XMKning grantlari va uyushma tomonidan ajratgan kreditlaridan keladigan tushumlar hisobiga moliyalashtiriladi
 - ***XTAning maqsadi*** rivojlanayotgan mamlakatlarga imtiyozli kreditlar berishdan iborat bo'lib, XTA kreditlari 10 yillik imtiyozli davrni kamrab olgan holda 35 — 40 yilga beriladi. Kreditlar hajmi SDRda aks ettiriladi, lekin moliyalashtirish loyiha xarajatlari amalga oshiriladigan valyutada beriladi. Olingan qarz bo'yicha foiz hisoblanmaydi, ammo kredit bo'yicha xizmat ko'rsatishdan kreditning 0,75% miqdorida komissiya haqi olinadi. Jahon hamjamiyati XTAni kam rivojlangan mamlakatlarga yordam beruvchi eng samarali tashkil etilgan moliya instituti sifatida tan oladi.
-

Xalqaro moliya korporatsiyasi

- ***Xalqaro moliya korporatsiyasi (XMK)*** 1956 yilda rivojlanayotgan mamlakatlar xususiy sektorini qo'llab-quvvatlash maqsadida tashkil etilgan. A'zo mamlakatlar soni 182 tani tashkil etadi.
 - ***XMKning asosiy vazifasi bo'lib***, rivojlanayotgan mamlakatlarda xususiy investor va moliya institutlariga kapitalni samarali joylashtirishga ko'maklashishda vositachilik qilish hisoblanadi. XMK bozor holatiga yaqin shartlar bo'yicha 3 yildan 15 yilgacha qarz beradi. Qariyb 80% passivlari moliya bozorlaridan jalb etiladi, qolgan 20%i esa XTTBdan qarzga olinadi. Odatda, XMK boshqa investorlar ishtirokidagi loyihalarni moliyalashtiradi, uning ulushi 25-35%ni tashkil qiladi. Birgalikdagi moliyalashtirish XMK faoliyatining o'ziga xos jihati bo'lib, qarz berishdan tashqari, xususiy korxonalar kapitaliga ham pul qo'yishni amalga oshirishda namoyon bo'ladi.
-

Халқаро молия корпорациясининг кредитлаш мезонлари

Кредитлар импорт ускуна ва технологияларни сотиб олишни молиялаш ҳамда ишчи капиталини шакллантиришга кетган харажатларни қисман қоплаш учун йўналтирилади

Фо
из
ста
вка

LIBOR+Халқаро молия корпорацияси маржаси+маҳаллий банк маржаси

си
Кре
дит
ни
қай
тар
ил

Кредитни қайтариш ҳар ярим йилда кредит валютасида амалга оширилади

Кре
дит
йўн
али
шл

Саноат ва қишлоқ хўжалик соҳасида янги ишлаб чиқаришни ташкил қилиш
Мавжуд ишлаб чиқаришникенгайтириш ва тиклаш
Хизмат кўрсатиш ва туризм соҳалари
Маҳсулот экспортига мўлжалланган инвестиция лойиҳалари

Investitsiyalarni kafolatlash bo'yicha ko'p tomonlama agentlik

- ***Investitsiyalarni kafolatlash bo'yicha ko'p tomonlama agentlik (IKXA)*** – 1988 yilda a'zo mamlakatlarga xorijiy investitsiyalarni jalb etishni rag'batlantirishda ko'mak berish maqsadida tashkil etilgan. Hozirda agentlikka 174ta mamlakat a'zo bo'lib, jami ajratilgan kafolatlari hajmi 20,9 mlrd. dollarga teng.
 - Ushbu agentlik rivojlanayotgan mamlakatlarga yo'naltirilgan TTXIni rag'batlantirish maqsadida siyosiy risklardan sug'urtalash yoki kafolatlash xizmatlarini taklif etadi.
-

Investitsion da'volarni tartibga solishning xalqaro markazi

- ***Investitsion da'volarni tartibga solishning xalqaro markazi (IDTSM)*** — 1966 yilda tashkil etilgan bo'lib, maqsadi xorijiy investorlar va investitsiyalarni jalb etuvchi mamlakatlar o'rtasida yuzaga kelgan xalqaro investitsion nizolarni arbitraj ko'rib chiqish va tartibga solish mexanizmini ta'minlab berishdan iboratdir. Bundan tashqari ushbu markaz xorijiy investitsiyalar to'g'risidagi qonunchilik aktlari va xalqaro nizolarni arbitraj tartibga solish sohasida tadqiqot ishlarini olib boradi.
-

Mintaqaviy rivojlanish banklari

Mas'ul iqtisodiy-geografik makonlar doirasida chegaralangan xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari

Asosiy xususiyatlari

- mintaqaviy banklar tegishli iqtisodiy hududlarda faoliyat olib boradilar va ushbu mintaqaning rivojlanish ehgiyojlaridan kelib chiqadigan maqsadlarni ko'zlashadi;
- mintaqaviy banklar a'zo mamlakatlarga nisbatan ularning iqtisodiy rivojlanish darajasiga ko'ra tabaqalashgan kredit siyosatini olib boradilar;
- mintaqaviy banklar o'rtasida eng obro'lisi YeTTB hisoblanadi;
- YeTTBga 56 ta mamlakat a'zo;
- YeTTB faoliyati a'zo mamlakatlarda ko'pparyiyaviylik, plyuralizm va bozor islohotlarining mavjudligani nazarda tutuvchi siyosiy jihatlarga ega;
- Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasining yirik mintaqaviy banklari Amerikaloro taraqqiyot banki, Afrika taraqqiyot banki, Osiyo taraqqiyot baiklardan iborat;
- Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasida yirik mintaqaviy banklarning tashkil etilishi mustamlaka tizimning taiazzulga yuz tutishi va ushbu hududlarga xos iqqisodiy muammolarni hal etish

Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki

- ***Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (YeTTB)*** — 1991 yilda tashkil topgan va unga 56 ta mamlakat a'zo. YeTTB Markaziy va Sharqiy Yevropa mamlakatlariga bozor iqtisodiyotiga o'tish bo'yicha islohotlarni o'tkazishda ko'maklashadi. ***YeTTBning asosiy faoliyat doirasi quyidagilardan iborat:***
 - infratuzilmani rivojlantirish;
 - turli xususiy va xususiylashtirilgan korxonalarining loyihalarini moliyalashtirish va kreditlash. Bunda resurslarning 60%i xususiy sektorga, 40%i davlat sektoriga mo'ljallangan;
 - xususiy kapital qo'yilmalariga kafolatlar berish;
 - iqtisodiyotning tarkibiy tuzilishini qayta qurish yuzasidan tavsiyalar ishlab chiqish;
 - aniq loyihalarga maslahat-texnik yordam berish.
-

Европа тикланиш ва тараққиёт банки қуйидаги мақсадларда кредитлар беради:

Қарз олувчилар бўлиб, устав фондида давлат иштироки 49%дан кам улушни ташкил қилувчи Ўзбекистон Республикаси резидентлари бўлган кичик корхоналар, акционер жамиятлар ҳисобланади.

Янги импорт асбоб-ускуна ва технологияларни харид қилиш	Ишлаб чиқаришни қайта тиклашни молиялаштириш	Бошланғич айланма капитал харажатларини қоплаш	Қисман ишчи капиталини молиялаштириш
---	--	--	--------------------------------------

2007 йилда ЕТТБнинг Ўзбекистондаги инвестиция лойиҳаларига ажратган кредитлари, млн. евро

Лойиҳа номи	ЕТТБ томонидан молиялаштирилдиган кредитлар
«Бурсел» (кийим-кечак ишлаб чиқариш)	1,5
«Имкон плюс» (музқаймоқ ишлаб чиқариш)	1,8
«Грин Ворлд» (меваларни қайта ишлаш)	1,5
«Малика-Хива» меҳмонхонаси	0,1
« Меҳнат- Пиво»	2,0
«Ҳамкорбанк» (кичик бизнесни микрокредитлаш)	5,4
«УзКДБ банк»	0,6
Савдонинг ривожланишига кўмаклашиш	1,0
Жами	13,9

Osiyo taraqqiyot banki

- Osiyo taraqqiyot banki (OTB) — 1966 yilda tashkil topgan va unga 57 ta mamlakat (41 ta hududiy va 16 ta hududdan tashqari mamlakatlar) a'zo. OTBga a'zolik BMTning Osiyo va Tinch okeani bo'yicha iqtisodiy va ijtimoiy masalalar bo'iicha komissiyasidagi barcha mamlakatlar va Osiyo mintaqasidagi boshqa mamlakatlari (agar ular BMT yoki uning ixtisoslashgan agentliklariga a'zo bo'lsalar) uchun ochiq.. A'zolikda mavjud bunday keng imkoniyatlar OTBda Osiyo mintaqasidan tashqari mamlakatlar ulushining ortishiga olib keldi, ularga bank aktsiyalarining qariyb 37%i va ovozlarining 35%i to'g'ri keladi.
 - Yaponiya, AQSh, Xitoy, Hindiston, Avstraliya, Indoneziya, Kanada OTBning yirik aktsiyadorlari (aktsiyalar paketi 5%dan ko'p bo'lgan) hisoblanadi. Xitoy, Hindiston, Pokiston, Indoneziya, Bangladesh kabi mamlakatlar asosiy qarz oluvchi mamlakatlar sanaladi.
 - OTBning maqsadi Osiyo qitasidagi rivojlanayotgan mamlakatlarga iqtisodiy rivojlanishda ko'maklashishi, hududiy hamkorlikni rag'batlantirish, a'zo-mamlakatlarga texnik yordam ko'rsatish va ularning iqtisodiy siyosatini muvofiqlash-tirishdan iborat.
 - OTB transport va kommunikatsiya, energetik loyihalar, qishloq xo'jaligi va tabiiy resurslar, moliya, ijtimoiy infratuzilma sohalarini moliyalashtiradi.
-

Осиё тараққиёт банки кредит линиясининг шартлари

- кредит ҳисобидан импорт асбоб-ускуна ва технологияларни сотиб олишни молиялаштириш, ишчи капиталнинг сублойиҳаларни молиялаштириш билан боғлиқ харажатларни қоплаш;

- устав фондида давлат секторининг улуши 25%дан ошмаган хусусий сектор субъектларига кредит беради;

- лойиҳанинг маҳсулот экспортига мўлжалланганлиги;

- кредитдан фойдаланиш максимал муддати – 8 йил, шундан 3 йили имтиёзли давр

- кредитнинг максимал миқдори 5 млн. АҚШ долларини, минимал миқдори 50 минг АҚШ долларини ташкил этади;

Осиё тараққиёт банки кредит линиясининг шартлари

- қарз олувчининг лойиҳадаги иштироки лойиҳа умумий қийматининг 25%идан кам бўлмаслиги керак;

- кредитнинг таъминланганлиги кредит суммасининг 120%идан кам бўлмаслиги керак;

- кредит учун фоиз: ОТБ фоиз ставкаси + тижорат банк маржаси;

- кредит ажратишдан аввал қарз олувчи хорижий валютадаги молиявий харажатларни тўлаши талаб қилинади, яъни бир марталик воситачилик ҳақи, мажбуриятлар учун воситачилик ҳақи

- кредит АҚШ долларида (баъзи ҳолларда сўмда) ҳар олти ойда қайтарилади.

OTBning O'zbekistonda yirik investitsion loyihalar uchun ajratayotgan kreditlarining tarmoq tarkibi

Tarmoq	Loyihalar soni	Kreditlar hajmi, mln. doll.	Jamiga nisbatan foizda %a
Qishloq xo'jaligi va tabiiy resurslar	8	345,40	17,75
Ta'lim	8	290,50	14,93
Moliya	3	420,00	21,58
Energetika	2	70,00	3,60
Sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya	1	40,00	2,06
Sanoat va savdo	1	50,00	2,57
Davlat sektorini boshqarish	1	20,70	1,06
Transport va aloqa	5	380,30	19,54
Suv ta'minoti va boshqa kommunal xizmatlar hamda infratuzilma	6	329,00	16,91
Ko'p tarmoqlilar	–	–	–
Jami	35	1 945,90	100,00

Islom taraqqiyot banki

- Islom taraqqiyot banki (ITB) — 1974 yilda tashkil topgan. Unga islom diniga e'tiqod qiluvchi 35 ta mamlakat, ya'ni Islom anjumanining deyarli barcha a'zolari kiradi. Nizom kapitalining miqdori OTB dan 5 marta kam.
 - ITBning maqsadi a'zo mamlakatlarning rivojlanish loyihalarini, tashqi savdoni kreditlash va savdo, sanoat kompaniyalari kapitallarini investitsiyalashdan iborat.
-

ИТБнинг Ўзбекистондаги лойиҳалари

Лойиҳа номи	Лойиҳанинг қиймати, млн. долл	Лойиҳанинг ҳуқуқий асоси
“Сугдиёна”500 кв электр узатиш линияси қурилиши Сирдарё ИЭС	25,1	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 22 июндаги ПҚ-105 сонли Қарори
“Ғузор Сурхон” 500кв электр узатиш линияси ва «Сурхон» автотрансформаторини қуриш	42,0	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 22 июндаги ПҚ-901-сонли
5та касб хунар коллежларини қуриш ва жиҳозлар билан таъминлаш	10,5	Ўзбекистон Республикаси Президенти Президентининг 2007 йил 22 ноябрдаги ПҚ-713-сонли Қарори
Умумтаълим мактабларини қуриш ва жиҳозлар билан таъминлаш	10,3	Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 31 майдаги 104-сонли Қарори
Республика шошилич тиббий ёрдам маркази ва унинг ҳудудий филиалларини тиббий асбоб-ускуналар билан таъминлаш	23,8	Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 11 майда TM 120-сонли Қарори
Асфальт заводини модернизациялаш, Тошкент шаҳрида йўллар қуриш ва таъмирлаш учун асбоб-ускуналар ва механизмлар сотиб олиш	12,6	Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 17 октябрдаги ПҚ-201-сонли Қарори

E'TIBORINGIZ UCHUN
RAHMAT!